

Լեն գրող Ստանիսլավ Լենի անունը լավ հայտնի է Սովետական Միությունում: Հայ ընթերցողն առաջին անգամ նրա հետ ծանոթացել է «Գոյություն ունե՞ք արդյոք միստր Ջոնս» պատմվածքով: Իսկ վերջերս Հայաստանի հրատարակած «Մագելանի ամպը» վեպը, որն իրավամբ համարվում է Ս. Լենի գլուխգործոցը,

կարճ ժամանակում ճանաչում բերեց գրողին նաև հայ ընթերցողների շրջանում:

Հիմա Ս. Լենը աշխատում է հումորիստական նովելների շարքի վրա, որոնցից մեկը տպագրում ենք պարբերականի այս համարում:

Ստանիսլավ Լեն

Կոնստրուկտոր Տրուրը հորինել էր սի մեքենա, որն անում էր ամեն ինչ, եթե այն սկսվում էր «ա» տառով: Երբ մեքենան արդեն պատրաստ էր, Տրուրը փորձի համար ստիպեց նրան ստանալ Ապակի, հետո դրանք իրար միացնելով պատրաստել Ակվարիումի Արկղիկ, ապա ստեղծել Աղբյուր՝ ակվարիումը ջրով լրցնելու համար, այնուհետև հատակին շաղ տալ Ավալ և Ապարի կտորտանք ու դրանցով պատրաստել ստորջրյա Այրեր՝ ձկների համար:

Ու թեև մեքենան ամեն ինչ կատարում էր անթերի, այնուամենայնիվ, կոնստրուկտորը, դեռևս անվստահ՝ մեքենայի «ուժերի» վրա, հարկադրեց նրան մեկը մյուսի ետևից ստեղծել Անիվներ, Ակնոցներ, Ամբարներ, Ատոմներ, Աղավնիներ, Աշտարակներ և Աուրում: Վերջինս նա չկարողացավ ստեղծել, և Տրուրը սաստիկ վրդովված, այդ առթիվ

բացատրություն պահանջեց նրանից:

— Ես չգիտեմ, թե դա ինչ է,— բացատրեց մեքենան:— Պարզապես չեմ լռել այդպիսի իրի մասին:

— Բայց չէ որ դա ոսկին է: Բիմիական մի էլեմենտ...

— Եթե դա ոսկին է, ապա այն ընկնում է «ո» տառի տակ: Իսկ ես ընդունակ եմ անելու այն, ինչ սկսվում է «ա» տառով:

— Բայց լատիներեն այն կոչվում է աուրում:

— Սիրելիս,— ասաց մեքենան,— եթե ես կարողանայի անել այն ամենը ինչ բոլոր լեզուներում սկսվում է «ա» տառով, ապա ես կլինեի Մեքենա, Որը Կարող է Անել Ամեն Ինչ Ամբողջ Այբուբենի սահմաններում, որովհետև յուրաքանչյուր իր կամ առարկա որևէ լեզվում անկասկած սկսվում է «ա»-ով: Բայց ես այդքան կատարյալ չեմ: Ես չեմ

կարող անել ավելին, բան դու պլանավորել ես: Այնպես որ ոսկի դու չես ըստանա:

— Լավ,— համաձայնվեց Տրուրը և հրամայեց նրան պատրաստել Ամպ:

Մեքենան անմիջապես ստեղծեց միանգամայն ճերմակ ամպի մի փոքրիկ կտոր: Այն ժամանակ Տրուրը կանչեց իր մոտ կոնստրուկտոր Կլապաուցիուին, ներկայացրեց նրան մեքենային և այնքան երկար գովեց վերջինի արտակարգ ընդունակությունները, որ Կլապաուցիուսը պայրացավ ու պահանջեց, որպեսպի իրեն էլ թույլ տան փորձարկել մեքենան:

— Խնդրեմ,— ասաց Տրուրը,— բայց դա պետք է լինի «Ա» տառով:

— «Ա»-ով, շատ բարի: Թող անի Աստղագիտություն:

Մեքենան սկսեց դռռալ, և շուտով Տրուրը տան առջևի հրապարակը լրացվեց աստղագետների բազմությամբ: Նրանք քորում էին իրենց ծոծրակները, հաշվումներ անում, գրում հաստ գրքեր, ոմանք պատառոտում էին այդ գրքերը, ծվեն-ծվեն անում: Հեռվում կարմրին էին տալիս խարույկներ, որոնց վրա այրվում էին գիտության տանջահարները: Ոմանք էլ հեռադիտակները երկինք ուղղած հետապոտում էին տիեզերքի ան-

եռներ, իսկ առհասարակ այդ ամբողջ բազմությունը խոսում էր միաժամանակ, այնպես, որ անհնար էր որևէ բան հասկանալ: Ժամանակ առ ժամանակ աստղագետների խումբը կազմում էր հուշամատյաններ, կոչեր և այլ փաստաթղթեր, իսկ աղմկողների կողքին նստել էին մի բանի միայնակ ծերունիներ և մանր ձեռագրով լցնում էին պատառոտված թղթերը:

— Դե, ի՞նչ կասես,— հպարտ բացականչեց Տրուրը:— Խոստովանիր, որ սա աստղագիտությունն է, որ կա:

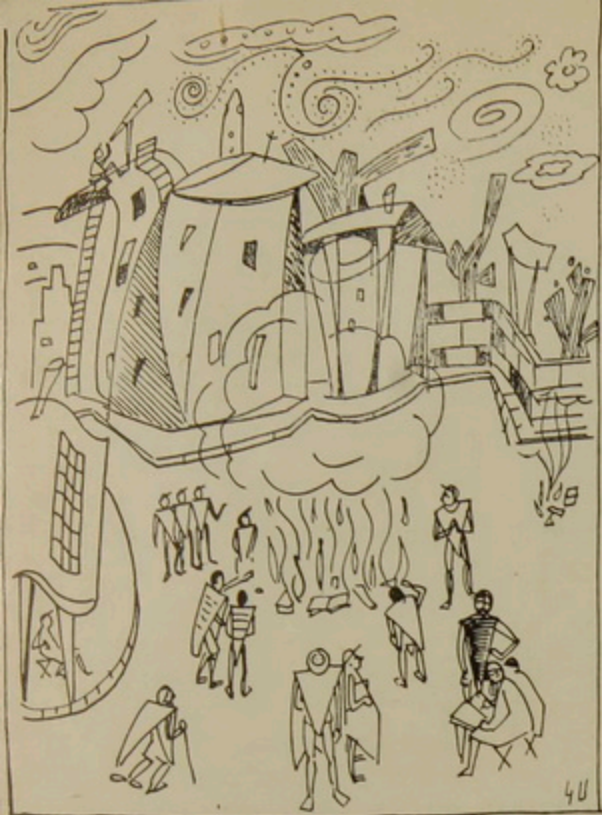
Բայց Կլապաուցիուսը դժգոհ էր:

— Ի՞նչ: Այս ամբո՞խն է աստղագիտությունը: Ո՛չ, աստղագիտությունը մի ինչ-որ ուրիշ բան է:

— Դե ի՞նչ,— բարկացավ Տրուրը,— ասա, կոնկրետ ի՞նչ է աստղագիտությունը, և մեքենան տեղնուտեղը այն կանի:

Բայց Կլապաուցիուսը չգիտեր ինչ ասել, և որոշեց, որ ավելի լավ է մեքենային տա ևս երկու առաջադրանք, եթե դրանք էլ կատարի, ապա ինքը կընդունի, որ մեքենան կատարյալ է: Տրուրը համաձայնվեց, և Կլապաուցիուսը հրամայեց մեքենային անել Անիրականություն:

— Անիրականություն... — բացականչեց Տրուրը: — Ինչե՞ր ես հորինում, ի՞նչ անիրականություն:

— Ինչպե՞ս թե: Անիրականություն, այսինքն իրականում գոյություն չունեցող, այլ կերպ ասած իրականությունից դուրս, — հանգիստ առարկեց Կլապաուցիուսը: — Չե՞ս լսել ինչեր են հորինում ֆանտաստները իրականում գոյություն չունեցող բաների մասին: Ապա մի գործի անցի՛ր մեքենա:

Իսկ մեքենան վաղուց արդեն գործում էր: Սկզբում նա ստեղծեց անտիպրոտոններ, հետո անտիէլեկտրոններ, անտինեյտրինոններ և աշխատեց այնքան, մինչև որ պատրաստեց հսկայական բանակությամբ անտինյութ, որից աստիճանաբար սկսեց ձևավորել տարօրինակորեն պսպղացող ամպի նման հակաաշխարհ:

— Հը՛մ, — ձգեց սաստիկ դժգոհ Կլապաուցիուսը, — և սա նշանակում է Անիրականություն... Ը՛ր, լավ, թող լինի

այդպես, ընդունենք, որ մոտավորապես այդպես է... Բայց իմ երրորդ կարգադրությունը: Մեքենա՛, ստեղծի՛ր Անէություն:

Երկար ժամանակ մեքենան ընդհանրապես չէր շարժվում: Կլապաուցիուսն արդեն սկսեց բավականությամբ ձեռքերն իրար շփել:

— Ի՛նչ է որ, — ասաց Տրուրը, — չէ որ դու նրան կարգադրեցիր ստեղծել Անէություն, այսինքն՝ ոչինչ, իսկ դա նույնըն է, թե ոչինչ չի ստեղծել:

— Այո, ես կարգադրել եմ ստեղծել Անէություն, ոչինչ: Իսկ դա բոլորովին այլ բան է: Անել ոչինչ և ոչինչ չանել՝ տարբեր բաներ են: Իսկ մեքենան ոչինչ չարեց, ուրեմն ես հաղթեցի: Չէ որ Անէությունը, հնարագետ իմ կոլեգա, ոչ թե հենց ենպես ոչնչություն է՝ ծուլության ու անգործության արդյունքը, այլ իդեալական, եզակի, ամենահաս և բարձրագույն Անէությունը՝ բացակա դեմքով:

— Մեքենայի գլուխը մի տա՛ր, — գոռաց Տրուրը, բայց այդ պահին լավեց մեքենայի բրոնզե ձայնը.

— Վե՛րջ տվեք ձեր վեճին: Ես գիտեմ ի՛նչ է Անէությունը, Աննյութականությունը, քանի որ դրանք «Ա» տառի բանալու տակ նշանակում են Անգոյություն: Ավելի լավ է վերջին անգամ մի հայացք ձգեք աշխարհի վրա, որովհետև այն շուտով կդադարի գոյություն ունենալուց...

Խոսքը սառեց կատաղած կոնստրուկտորի շրթունքներին: Մեքենան, իրոք որ Անէություն էր անում՝ մեկը մյուսի ետեվից աշխարհի շերտից վերացնում էր Կանապան իրեր, որոնք այնպես էին դադարում գոյություն ունենալուց, ասես առհասարակ եղած էլ չլինեին:

Այդ ձևով նա վերացրեց ամորֆոնները, այգեղջերները, ասնեկները, աուսկանիվները, աշալերապները, ամբերտոնները, ամասելոնները: Երբեմն թվում էր, թե մեքենան փոխանակ նվազեցնելու,

կրճատելու, ոչնչացնելու և փոքրացնելու մեծացնում և ավելացնում է, որովհետև իրար ետևից վերացրեց Անբավականությունը, Անգործականությունը, Անհավատությունը, Անհանգստությունն ու Անկարողությունը: Բայց հետո նրանց շուրջը նորից սկսեց ընդարձակ և ապատ դառնալ:

— Վա՛յ,— բացականչեց Տրուրը:— Հանկարծ մի վատ բան չպատահի...

— Չէ՛, ինչ ես ասում,— ասաց Կլապաուցիուսը,— չե՛ս տեսնում, որ նա ամենևին էլ Համընդհանուր Անէություն չի անում, այլ պարզապես վերացնում է «Ա» տառով սկսվող առարկաները: Եվ առանձնապես ոչինչ էլ չի պատահի, որովհետև քո մեքենան բանի պետք չէ:

— Չարաչար սխալվում ես,— պատասխանեց մեքենան:— Ես իրոք սկսել եմ այն բոլորից ինչ «Ա» տառով է, քանի որ դա ինձ ավելի ծանոթ է: Բայց վերացնել որևէ առարկա կամ ստեղծել այն՝ տարբեր բաներ են: Ես ընդունակ եմ ամեն ինչ ոչնչացնել, որովհետև կարող եմ անել այն բոլորը, ինչ սկսվում է «Ա» տառով, իսկ դա նշանակում է, որ ինձ համար միանգամայն դատարկ բան է Անէություն անելը: Հիմա դուք էլ կվերանաք, և ընդհանրապես ոչինչ չի մնա, այնպես որ Կլապաուցիուս, իսկույն ևեթ ասա, որ ես իսկապես ունիվերսալ և ունիկալ մեքենա եմ, որ բոլոր հրամանները կատարում եմ ինչպես հարկն է, այլապես հետո ուշ կլինի:

— Բայց դա... սկսեց սարսափահար Կլապաուցիուսը և հենց այդ պահին նրկատեց, որ անհետանում են ոչ միայն «ա»-ով սկսվող առարկաները: Արդեն չրջապատից վերացան կամբուլեները, գրոսվեները, կելբանները, ստակեպները,

կրծմակները, շաֆհանդուկները, լատովաներն ու կուզուսները:

— Կա՛ց, սպասի՛ր: Ետ եմ վերցնում իմ խոսքերը: Վե՛րջ տուր: Անէություն մի՛ արա,— ամբողջ կոկորդով գոռաց Կլապաուցիուսը, բայց նախքան մեքենան կանգ կառներ, անհետացան նաև մասնեկները, երիզակները, կատիկատոպներն ու կրետինաֆները:

Այնժամ միայն մեքենան լռեց: Աշխարհն ուղղակի վարհուրելի տեսք էր ընդունել: Հատկապես տուժել էր երկինքը. երևում էին աստղերի նոսր կույտեր միայն. հետքն անգամ չէր մնացել սքանչելի կուզուսների ու երիզակների, որոնք այնպե՛ս վարդաբույս էին երկնակամարը:

— Օ՛, երկինք,— բացականչեց Կլապաուցիուսը:— Իսկ դ՛ուք են կամբուլեները: Ո՛ւր են իմ սիրելի կատիկատոպները, ո՛ւր են այնքան հաճելի երիզակները:

— Չկա՛ն և արդեն երբե՛ք էլ չեն լինի,— հանգիստ պատասխանեց մեքենան:— Ես կատարեցի, ավելի ճիշտ, լոկ սկսեցի կատարել այն, ինչ դու կարգադրել էիր...

— Ես քեզ կարգադրել էի Անէություն անել, իսկ դու... դու...

— Կլապաուցիուս, դու կամ հիմար ես, կամ հիմար ես ձևանում,— առարկեց մեքենան:— Եթե ես Անէություն անեի միանգամից, մի հարվածով, ապա կդադարեր գոյություն ունենալուց ամեն ինչ, ուրեմն, ոչ միայն Տրուրը, այլև երկինքը, տիեզերքը, դու և նույնիսկ ես: Այն ժամանակ արդեն էլ ո՛վ և ո՛ւմ կարող էր ասել, որ հրամանը կատարված է, որ ես հրաշալի մեքենա եմ:

— Դե, լավ, թող քոնը լինի, դրա մասին այլևս չխոսենք: Ես արդեն քե-

զանից ոչինչ չեմ ուզում, հոյակապ մեքենա, միայն թե ետ բեր, խնդրում եմ, մասնեկները, թե չէ առանց դրա մարդու ապրելն էլ չի գալիս...

— Չեմ կարող, որովհետև նրանք «Մ»-ով են, — ասաց մեքենան: — Ես, իհարկե, կարող եմ վերստին ստեղծել Անբավականություն, Անտեղյակություն, Անբուժելիություն, Ատելություն, Անհավասարություն, Անկարողություն և Անկայունություն, բայց մնացած բոլոր տառերի համար խնդրում եմ ինձանից ոչինչ չսպասել:

— Բայց ես ուզում եմ, որ լինեն կատիկատոպներ, — ճչաց Կլապաուցիուսը:

— Կատիկատոպներ չեն լինի, — կրտրեց մեքենան: — Դու ավելի լավ է նայիր աշխարհին՝ որքան զգվելի սև անցքեր են բացվել այժմ նրանում, և ինչպես այդ անէությունը լցրել է միջաստղային անհատակ անդունդները, կախվել Գոյության ամեն մի մոլեկուլի վրա: Այդ դու ես մեղավոր, կռվասեր ու չարակամ իմ փորձարկող: Չեմ կարծում, որ ապագա սերունդները շնորհակալ լինեն քեզ դրա համար...

— Իսկ, գուցե նրանք չիմանան... գուցե և չնկատեն... — բթի տակ խոսեց գունատված Կլապաուցիուսը՝ սարսափահար դիտելով սև երկնքի դատարկությունը և չհամարձակվելով նայել անգամ իր կոլեգայի աչքերին: Թողնելով նրան մեքենայի մոտ, որը կարողանում էր անել «Ա» տառով սկսվող ամեն ինչ, Կլապաուցիուսը դանդաղ հեռացավ տուն: Իսկ աշխարհը մինչև օրս էլ մնացել է Անէությանը ծակծկված այնպես, ինչպես որ էր այն պահին, երբ Կլապաուցիուսը կանգնեցրեց մեքենան: Եվ քանի որ դեռևս չի հաջողվել ստեղծել այնպիսի մեքենա, որն աշխատի որևէ այլ տառով, ապա պետք է վախենալ, որ արդեն երբեք ու երբեք չեն լինի այնպիսի հրաշալի, վրձնայլերի երևույթներ, ինչպիսիք կուգուսներն էին և կատիկատոպները:

Ռուսերեից թարգմանեց՝

Վ. ԿՐԱՍՆՅԱՆ

